

МІСЦЕ R&D В ПРОЦЕСІ РОЗШИРЕНОГО ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність підприємств, яка спрямована на здійснення досліджень та розвитку, яку у світовій науці та практиці прийнято називати R&D (від англ. Research and Development), є ключовою умовою отримання конкурентних переваг. Але особливої уваги потребує визначення місця R&D в процесі відтворення інтелектуального капіталу підприємства (далі – ІКП). Відтворення є необхідною умовою самого існування капіталу загалом, та ІКП зокрема, якщо елементи ІКП випадають із кругообороту, то вони неминуче перестають бути частиною капіталу підприємства [1]. Однією з особливостей капіталу та ІКП зокрема полягає в тому, що він є самозростаючою вартістю, тобто такою, яку власник може збільшити в процесі її обігу. Рух ІКП можна представити на основі класичної формули кругообороту капіталу наступним чином:

$$\text{II} - \text{ІКП} \begin{matrix} ЛК \\ KB \\ ІТК \\ ОК \end{matrix} \dots R\&D \dots \text{III} - \text{ІД} \quad (1)$$

де II – інвестиції в інтелектуальний капітал; ЛК – людський капітал; KB – капітал відносин; ІТК – інтелектуально-технологічний капітал; ОК – організаційний капітал; R&D - здійснення досліджень та розвитку; III – інтелектуальна продукція; ІД – дохід від реалізації інтелектуальної продукції.

Весь процес руху ІКП можна розділити на три стадії, які умовно можна назвати стадіями формування, споживання та відновлення, приймаючи і скидаючи три функціональних форми: грошову, продуктивну та товарну. На першій стадії руху:

$$\text{II} - \text{ІКП} \begin{matrix} ЛК \\ KB \\ ТК \\ ОК \end{matrix} \quad (2)$$

ІКП виступає у грошовій формі, або у формі інвестицій, які підприємець спрямовує у формування ІКП, а саме для придбання та збільшення людського капіталу, капіталу відносин, інтелектуально-технологічного та організаційного капіталів підприємства. На цій стадії ІКП змінює грошову форму на продуктивну, а функція грошової форми ІКП полягає в тому, щоб створити передумови процесу виробничої діяльності.

На другій стадії руху ІК відбувається поєднання людського капіталу із капіталом відносин, інтелектуально-технологічним та організаційним капіталами підприємства, який проявляється в створенні нових знань в процесі здійснення науково-дослідних розробок, що призводить до створення нової вартості.

$$\text{ІКП} \begin{matrix} ЛК \\ KB \\ ТК \\ ОК \end{matrix} \dots R\&D \dots \text{III} \quad (3)$$

Підприємство інвестує у формування людського капіталу, після чого останній у поєднанні із іншими елементами ІКП здійснює інтелектуальну діяльність по створенню нових знань, науково-дослідним розробкам, яку ми будемо далі називати R&D. Таким чином відбувається споживання ІКП, тобто його використання у виробничій діяльності підприємства. Результатом R&D буде виступати певний інтелектуальний результат різного ступеня корисності. Корисний інтелектуальний результат буде призводити до збільшення всіх елементів ІКП.

Таким чином, відмінністю ІК від традиційного капіталу підприємства полягає в тому, що він має здатність до самозростання при цьому не вимагаючи від його власників капіталізації додаткової вартості. Тобто виробниче споживання ІКП в процесі R&D не тільки призводить до зменшення його вартості в результаті впливу морального зносу, але й ще може забезпечити її приріст. Приріст вартості ІКП обумовлений підвищенням корисності ІКП, яка утворюється в процесі R&D на підприємстві.

Це на перший погляд суперечить багатьом постулатам і не тільки економіки, але, як показують сучасні дослідження, знання і їх уособлення – ІК – мають суттєву відмінність від інших ресурсів. Сучасні напрямки економічної теорії виходять з того, що економічні ресурси є обмеженими й незначними, що і формує їх цінність [2, с. 149-150]. При цьому, економічними ресурсами є корисні і не вільні ресурси. Вільними ресурсами вважаються, наприклад, сонце, повітря. Знання, як основа ІК, вже давно визнані не вільним ресурсом, на які розповсюджується право інтелектуальної власності. При цьому, знання є необмеженим ресурсом, вони здатні до необмеженого розширення. Таким чином, знання є єдиним необмеженим економічним ресурсом здатним до самозростання, який в постіндустріальній економіці може замінити всі інші види ресурсів.

Загалом, процес самозростання ІК є відомим в економічній науці і отримав назву просьюмеризму, або феномен єдності виробництва та споживання знань [3, с. 119]. На думку вчених цей феномен полягає у нагромадженні індивідуального ІК на основі самозростання, що забезпечує безперервне розширене відтворення ІК. Так, О. Шкурупій вважає, що людський капітал, як складова ІКП, проходить три стадії обіг-виробництво-споживання, хоча не можна погодитись із автором в тому, що класичний процес кругообігу капіталу складався лише з обігу й виробництва [3, с. 119]. Насправді на другому етапі і в класичній моделі руху капіталу відбувається споживання засобів праці й робочої сили паралельно із виробництвом продукції. До того ж, на думку автора, не можна вичленити людський капітал з інших складових ІКП і стверджувати, що здатність до самозростання має лише він. Людський капітал утворює єдине ціле із іншими складовими ІКП, і не можливо уявити процес його зростання без взаємодії з іншими видами ІКП, так як неможливим є зростання ІКП без зростання людського капіталу. При цьому слід відрізнити індивідуальний ІК від людського капіталу підприємства. Індивідуальний ІК, так як і людський капітал підприємства, уособлений у знаннях, досвіді, навичках, талантах, мотивації, підприємницьких здібностях людини, що їх об'єднує між собою. Але людський капітал підприємства не є алгебраїчною сумою індивідуальних ІК його співробітників. Тільки ті знання, досвід, навички, таланти, мотивація, підприємницькі здібності, які вступають і функціонують в процесі відтворення ІКП можуть вважатися людським капіталом підприємства. Іншими словами тільки споживасмий і відновлювальний індивідуальний ІК персоналу підприємства може вважатися його людським капіталом.

Окремо слід зауважити про недолік теорії просьюмеризму, який полягає у тому, що її прихильники не вважають можливим зменшення ІК, а концентрують увагу лише на паралельному споживанні і виробництві нових знань. Як показано в авторських дослідженнях, знання уособлені в ІК за своєю природою не мають фізичного зносу, але мають моральний [4, с. 52; 5, с. 167]. Їх моральний знос обумовлений розвитком НТП, а саме появою нових, більш корисних для підприємницької діяльності об'єктів ІКП, а також зменшенням із плином часу суспільно необхідних витрат на їх виробництва в результаті удосконалення процесів R&D. Наявність морального зносу ІКП не дає можливості стверджувати про можливість лише однієї тенденції у зміні обсягу ІКП – тенденції до збільшення.

Виходячи з цього, друга стадія руху ІКП є визначальною, тою від якої залежить результат як процесу відтворення ІКП, так і отримані фінансові результати діяльності. Саме тому, збільшення обсягів та ефективності R&D є головним засобом розширеного відтворення ІКП та загалом підвищення ефективності діяльності підприємства.

На третій стадії руху ІКП відбувається перетворення товарної форми ІК у грошову, переходячи із сфери виробництва в сферу обігу, при цьому інтелектуальна продукція створена під час другої стадії повинна підтвердити свою корисність або споживчу вартість і знайти свого споживача на ринкових умовах.

Таким чином, R&D є виключною умовою до розширеного відтворення ІКП. Особливістю відтворення ІКП є паралельність його споживання й самозростання.

Список використаної літератури:

1. Літвінов О.С. Відтворення інтелектуального капіталу підприємства / О.С. Літвінов // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва. – №3 (14), том 1 – 2016. – Харків: ХНАДУ, 2016 – с.45-49.
2. Покритан А.К., Збарський М.І. Політична економія. – Одеса: ОДЕУ, 2004. – 320 с.
3. Шкурупій О. В. Інтелектуальний капітал в умовах становлення постіндустріального суспільства : імперативи глобального економічного розвитку та орієнтири для України : монографія. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – 303 с.
4. Літвінов О.С. Знос та відтворення нематеріальних ресурсів підприємства / О.С. Літвінов // Економіст. – 2015. - №2. – с.51-55.
5. Литвинов А.С. К вопросу определения сущности экономического воспроизводства / А.С. Литвинов // Економіка і організація управління. – 2014. - № 3 (19)- 4 (20). – с.166-174.